

een antwoord in duizend woorden

Moeten we soms de wetenschap terzijde schuiven?

Jamal Ouariachi
is schrijver. Hij woont in Amsterdam.

Overal ter wereld wordt geprotesteerd tegen het lockdownbeleid. In Nederland heet de meest prominente protestbeweging 'Viruswaanzin', opgericht door een gesjeesd promovendus in de biofarmaceutische wetenschap genaamd Willem Engel, sinds twaalf jaar uitbater van een dansschool. Ja, lach maar, we staan er weer mooi op met onze Lambada-goeroe, maar dat van die dansschool is niet irrelevant: Engel heeft een economisch belang bij zijn protest. Zijn dansschool moest vanwege de lockdown sluiten.

Dat economische belang drijft hem ertoe het regeringsbeleid inzake de coronacrisis te bestrijden met krankzinnige argumenten. Handen schudden leidt niet tot besmetting. Social distancing is niet effectief. Het instituut dat de Nederlandse regering adviseert bij de coronabestrijding zou onderzoeksresultaten hebben vervalst. Slechts een zeer klein deel van de coronasterfgevallen zou daadwerkelijk aan corona toe te schrijven zijn. Kortom, een twijfelachtige homp quasi-wetenschap, bespoten met een dikke klodder complottheorie en gearneerd met blaadjes regelrechte kolder.

(144)
Als wetenschappelijke inzichten ons nopen tot gedragsverandering, kiezen sommigen ervoor de wetenschap dan maar terzijde te schuiven. Zie ook onder: klimaatverandering. Overweldigende hoeveelheden wetenschappelijke gegevens tonen aan dat de mens druk bezig is zijn eigen ecosysteem om zeep te helpen. Toch duiken overal de ontkenners op. Ze

negeren het gros van de wetenschappelijke inzichten en klampen zich vast aan die zeldzame onderzoekjes die hun ontkenning bevestigen. De economie gaat voor de kennis.

Toegegeven, 'je moet je leven veranderen' is geen fijn devies. Ik weet er alles van. Simpel voorbeeld: alcohol is slecht voor je maar ik drink zo graag. Dat is in zoverre nog wel te verantwoorden, dat ik er behalve mezelf niemand anders echt kwaad mee doe.

Waarmee berokken ik anderen wél schade? Ik weet het, ik druk het weg, maar soms scheer ik onverwacht langs de afgronden van mijn eigen overtuigingen. Ik lees graag over de aard van het bewustzijn, dat ingewikkelde vakgebied waar filosofie en neurowetenschap elkaar ontmoeten. Je treft er de materialistische hardliners aan, die menen dat het bewustzijn volledig te verklaren valt vanuit hersenactiviteit. Een filosoof als Daniel Dennett gaat zelfs zo ver het bewustzijn als niets anders dan een illusie te beschouwen.

Er lijkt een huiver te bestaan bij wetenschappers om buiten de gebaande paden te denken. Wat ongrijpbaar is, stinkt naar God

Maar een illusie is nog steeds een ervaring, en precies die ervaring is de essentie van bewustzijn. Het is niet hetzelfde als intelligentie, het is niet hetzelfde als perceptie. Het is wel: een geur interpreteren als 'lekker' of 'weerinwekkend'. Het is: de omzetting van neurologische impulsen in de ervaring 'pijn' of 'vreugde'. Die ervaringen zijn echt, al zijn ze niet tastbaar.

(405)
Dat mysterieuze aspect van bewustzijn zou de nieuwsgierigheid op volle kracht moeten opstoken, maar er lijkt een soort huiver te bestaan bij wetenschappers om buiten de gebaande paden te denken. Wat ongrijpbaar is, stinkt naar God, en daar moet je als serieuze wetenschapper verre van blijven.

Niet voor niets is de filosofische stroming genaamd 'panpsychisme' lange tijd zo onpopulair geweest, al lijkt dat de laatste jaren enigszins te veranderen. Waar komt die stroming op neer? Op de gedachte dat bewustzijn overal in het universum aanwezig is. En nee, dat betekent niet meteen dat een rotsblok een jeugdtrauma kan hebben, want voor een trauma is herinnering nodig en dus een brein.

Dat mensen bewustzijn hebben, vinden we evident. Dat apen erover beschikken, durven de meesten van ons ook nog wel aan te nemen. Wie een huisdier heeft, ontkomt er niet aan stemmingen waar te nemen bij kat of hond of cavia, en een stemming is de uiting van een innerlijk leven. Maar waar houdt het op? Heeft een mug bewustzijn? Hoe zou het

voelen om een bacterie te zijn? Misschien vind je die laatste vraag al absurd, maar waarom eigenlijk? Op welke gronden bepaal je de grens? Die gronden zijn er niet.

En daar lurkt het ravijn, daar doemt de dreiging van gedragsverandering op. Zolang je jezelf wijsmaakt dat alleen mensen en andere primaten over bewustzijn beschikken, kun je met een gerust hart je biefstukje en oesters naar binnen blijven werken. Maar als de grens gaat schuiven, ontkom je niet aan de vraag: kan ik nog wel verder leven zoals ik altijd deed? Moet ik niet vegetariër worden, of nog erger: veganist?

(673)
Een andere invalshoek is de vraag op welk punt het bewustzijn bij mensen begint. Heeft een pasgeborene bewuste ervaringen? Mijn eigen kind als baby, nog maar drie jaar terug, geen twijfel mogelijk: ze had een innerlijk leven. Toch werden tot enkele decennia geleden baby's niet verdoofd als ze geopereerd moesten worden, want ze zouden geen pijn kunnen ervaren. We hebben de grens verlegd, op arbitraire gronden, want als een baby bewuste ervaringen heeft, hoe zit het dan vóór de geboorte? Foetussen reageren op prikkels van buitenaf, en al in de eerste weken na de bevruchting begint de ontwikkeling van het centraal zenuwstelsel. Vormt dat niet de basis van ervaring?

Nog een andere invalshoek: op welk moment in de evolutionaire geschiedenis kwam het bewustzijn in de wereld? Al bij de eerste levensvormen of pas bij hoogontwikkelde dieren? En hoe verklaar je dan dat het opeens, *out of the blue*, ontstond? Wij zijn gemaakt van sterrenstof, hoe kan uit stof de ongrijpbare geest die deze woorden schrijft of leest ontstaan zijn? Het klinkt als een mirakel, en aan mirakels doen we niet in de wetenschap. Maar als bewustzijn niet plots ontstaan is, dan moeten de bouwstenen ervan altijd al in het universum aanwezig zijn geweest. Dat brengt ons toch weer aardig dicht in de buurt van die steen met een jeugdtrauma.

(890)
Het is een onderwerp dat me duizelig maakt en me telkens confronteert met de vraag: waarop zijn mijn overtuigingen gebaseerd? Als een corona-ontkenner, als een klimaatontkenner, zou ik alle relevante kennis opzij willen schuiven, alle moeilijke vragen willen pareren en gewoon verder gaan met mijn leven, op de oude weg.

De tragiek is trouwens dat we in ieder geval van mensen zeker weten dat ze over bewuste ervaringen beschikken, en dat die zekerheid ons er nooit van heeft weerhouden andere mensen te martelen, te bombarderen, te verkrachten, tot slaaf te maken, in concentratiekampen op te sluiten en te vernietigen. In volle ontkenning van hun bewustzijn.

(1000)
Afwisselend zoeken Jeroen Olyslaegers, Charlotte Van den Broeck en Jamal Ouariachi in 1000 woorden een antwoord op een eigen actuele vraag.

